

Om Arbejdsløn-Statistik.

I »Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik«, II. Jahrg., 2. H.*), har Dr. Werner Sombart leveret en interessant Artikel, betitlet »Lohnstatistische Studien«. Denne Artikel aabnes med følgende Indlednings-Bemærkninger:

»Socialstatistiken er blandt sine Kammerater den sildigt fødte Stifsøster. Endnu den Dag idag nærer store og toneangivende Kredse ikke nogen ret Tilbøjelighed for hende. Hvorledes lader denne paafaldende Kendsgerning sig forklare? I en snævrere Forstand betyder Socialstatistik: Statistiken om de lavere Klassers sociale »Nothstand«, Udredningen af sociale Problemer ved Hjælp af Tælling. Viger man tilbage for at fjerne det Mørke, der skjuler store Dele af vort økonomiske og sociale Liv for det forskende Øje? Skulde man være bange derfor — af agitatoriske Grunde, i Overensstemmelse med det bekendte Ordsprog om Mørkets Behagelighed for alskens Gerninger? Eller af konservative, statsbevarende Hensyn, fordi man ligesom det romerske Senat paa Senecas Tid forstaar, quantum periculum immineret, si servi nostri numerare nos coepissent? Eller forklares maaske Manglen paa Interesse for en omfattende Socialstatistik ved en adskillige Steder endnu herskende, urigtig Opfattelse af det økonomiske Livs Grundprinciper? Det sidste turde i mange Tilfælde

*) Tübingen, 1889. Verlag der H. Laupp'schen Buchhandlung.
Nationaløkonomisk Tidsskrift. XXVII. 20

Om Arbejdsløn-Statistik.

I »Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik«, II. Jahrg., 2. H.*), har Dr. Werner Sombart leveret en interessant Artikel, betitlet »Lohnstatistische Studien«. Denne Artikel aabnes med følgende Indlednings-Bemærkninger:

»Socialstatistiken er blandt sine Kammerater den sildigt fødte Stifsøster. Endnu den Dag idag nærer store og toneangivende Kredse ikke nogen ret Tilbøjelighed for hende. Hvorledes lader denne paafaldende Kendsgerning sig forklare? I en snævrere Forstand betyder Socialstatistik: Statistiken om de lavere Klassers sociale »Nothstand«, Udredningen af sociale Problemer ved Hjælp af Tælling. Viger man tilbage for at fjerne det Mørke, der skjuler store Dele af vort økonomiske og sociale Liv for det forskende Øje? Skulde man være bange derfor — af agitatoriske Grunde, i Overensstemmelse med det bekendte Ordsprog om Mørkets Behagelighed for alskens Gerninger? Eller af konservative, statsbevarende Hensyn, fordi man ligesom det romerske Senat paa Senecas Tid forstaar, quantum periculum immineret, si servi nostri numerare nos coepissent? Eller forklares maaske Manglen paa Interesse for en omfattende Socialstatistik ved en adskillige Steder endnu herskende, urigtig Opfattelse af det økonomiske Livs Grundprinciper? Det sidste turde i mange Tilfælde

*) Tübingen, 1889. Verlag der H. Laupp'schen Buchhandlung.
Nationaløkonomisk Tidsskrift. XXVII. 20

ikke være usandsynligt. Statistikens Kapaciteter angiver dens højeste Maal at være dette: Udmaalingen af den nationale eller internationale Velstand. Dette kan være rigtigt nok. Men hvorved tror man endnu oftest at skulle maale Nationernes Velstand? Overvejende ved Produktionens Gang, — hvorfor vor økonomiske Statistik for Størstedelen er Produktionsstatistik. Men er det — for at tilspidse Spørgsmaalet — er det rigtigt, at de i Textilindustrien rullende Tene eller Mængden af de producerede Stenkul i og for sig tillader nogensomhelst Slutning med Hensyn til den nationale Velstand? Ja, tilvisse, hvis Produktionen foregik automatisk, uden nogen menneskelig Mellekomst, — men ganske sikkert ikke indenfor den bestaaende økonomiske Ordning. Her kommer det an paa det Produceredes Fordeling; først naar vi kommer til Fordelingen, kan vi skønne om Velstanden. Derfor skulde man ogsaa mere granske efter Nationalproduktets Fordeling; man skulde, med andre Ord, drive Socialstatistik, der netop i denne snævrere Forstand ikke er andet end en retteligt forstaat Fordelingsstatistik. Ja ganske vist: alt hvad der handler om Produktion i vort Aarhundrede, ogsaa dens Statistik, er couleur de rose; alt hvad der angaar Fordelingen, er graat og mørkt, — hvorfor det da ogsaa er mindre opmuntrende at drive Socialstatistik. Men denne ringere Grad af Behagelighed bør ikke holde os tilbage fra fremtidigt at vise den mere Opmærksomhed end hidtil. Ja, den unge Slægt blandt Nationaløkonomerne tror ligefrem at kunne fordre en Forbedring af den socialøkonomiske Statistik. Ikke forgæves har i de senere Aar en hel Skare af den økonomiske Videnskabs unge Dyrkere forladt deres Studereværelse og er vandret ud til Fabrikkerne, ud til Arbejdernes Boliger, ud paa Marken til Daglejerne for ufortrødent ved Samtale med Driftsherrer og Arbejdere, ved personligt at høre sig for at faa Oplysning om, hvorledes det virkelig staar til. Hvad Privatpersoner med Møje har begyndt, maa nu ogsaa, forsaavidt de officielle Enquêtes ikke slaar til, understøttes af Statens Tællingsmyndigheder.

I altfor mange Tilfælde slipper de Privates Kraft op, og ofte netop dér, hvor Oplysning mest var at ønske. For Fremtiden maa Parolen da lyde saaledes: I officielle Organer, tæl ikke blot Toldintrader og Vareomsætning, tæl ikke blot paa den stadigt fremadskridende Produktions solbeskinnede Højder, — men tæl mere og ivrigere end hidtil i de lavere Klassers Dybder; skaf os Oplysninger om de lavere Klasser, om hvis Lidelser og Liv vi endnu har saa liden sikker Viden! . . . Og herimod indvende man ikke, at de tekniske Vanskeligheder er saa store! Den praktiske Uigennemførlighed, — det er en yndet Grund til at afvise ethvert Forlangende efter mere omfattende socialstatistiske Undersøgelser.«

Det forekom mig næsten, da jeg læste denne Dr. Sombarts Indledning, at man imod den kunde indvende, hvad Prof. Dr. Bredo Morgenstjerne har indvendt imod de indledende Sætninger i min Afhandling »Om Arbejdsstatistik«. I en Anmeldelse*) af denne Afhandling skriver Prof. Dr. Morgenstjerne, at han i det store og hele tilvisse er enig med mig og betragter den Sag, jeg kæmper for i nævnte Afhandling, som god, og naar han skal gøre »irgend eine Einwendung« imod min Fremstilling, saa kan denne Indvending ene og alene (»lediglich«) gælde de Sætninger, hvormed jeg indledede min Afhandling. Disse Sætninger har — bemærker Prof. M. — »faat en aldeles unødvendig »socialistisk« Farve, og giver Anledning til Forestillinger, der er alt andet end korrekte. Skulde vi dog nu ikke være færdige med denne Tale om, at det er »Arbejderne« i Ordets sædvanlige Betydning, der »bærer« Samfundet? Kan man da virkelig anklage Staterne eller Lederne af det statistiske Arbejde for at have den Tendens at ville lukke Øjnene for Arbejdernes Forhold«. Ja, i Dr. Sombarts ovenfor citerede Indledning kunde der maaske synes at ligge en saadan Anklage. At fremsætte Antydninger af den Art, som findes hos Dr. Sombart, er imidlertid efter

*) I Conrads »Jahrbücher« 1889 (April-Heftet) S. 465—66.

Prof. Morgenstiernes Mening »socialistisk«. Den ærede norske Professor er ganske vist saa betænksom at indramme det slemme Ord i Citationstegn, hvorved vel dets Egenskab som tvetydigt eller intetsigende Stikord antydes; men tomme Stikord kan være paa deres Plads i Avisartikler og ved Folkemoder, hvor de kan udtydes ganske som det stemmer med Omstændighederne; — under videnskabelige Diskussioner hører de derimod ikke hjemme.

Prof. Morgenstjerne misbilliger, at jeg har citeret Ordsproget om, at »man vil nok slikke Honning, men er bange for at komme Bierne for nær«. Han bemærker, at »mange turde være af den Mening, at dette er en meget forstandig Fremgangsmaade«. Hvis den ærede Professor skulde være blandt disse mange, er han dog ikke saa enig med mig, som han selv siger at være: min Argumentation for Arbejdsstatistikens Nødvendighed hviler netop paa den Grundbetragtning, at de, der griber efter den producerede Honning, men ikke bryder sig om de Individier, der producerer Honningen, altsaa ikke bryder sig om Produktionens Hovedfaktorer, om de Forhold, der til Syvende og sidst bliver afgørende for Produktionen, — ikke handler »meget forstandigt«, men tværtimod i højeste Grad uforstandigt, kortsynet og letsindigt. At ogsaa Humanitetsgrunde kunde tale for, at man viste sine Medskabninger, Bierne, noget Hensyn, vil jeg nu slet ikke tale om.

Imidlertid er det ikke nødvendigt at dvæle længere ved dette Punkt, da Prof. Morgenstjerne naturligvis i Virkeligheden ikke selv hører blandt de omtalte mange, og ikke selv tvivler om Korrektheden af det af mig benyttede Billede om Honningen og Bierne. Derimod er der et andet Punkt, hvor der maaske kunde synes at bestaa en virkelig Meningsforskel. Dr. Sombart har neppe haft til Hensigt at sigte den officielle Statistik for bevidst Arbejdsfjendskhed; i alt Fald kunde sligt ikke falde mig ind; — men han siger unegteligt, at der i udstrakte og toneangivende Kredse har hersket og endnu den Dag idag fremdeles hersker nogen Mangel paa Sympathi for den siddigt

fødte Stifsøster blandt de statistiske Søkende, og han mener, at denne Mangel paa Sympathi ikke lader sig forsvare. Ganske anderledes Prof. Morgenstierne. Han bemærker i den citerede Anmeldelse, at »de statistiske Studier har forfulgt en naturlig Udviklingsgang, idet de først har bemægtiget sig det lettest tilgængelige Materiale, og saa lidt efter lidt, alt eftersom Opmærksomheden er bleven henledet derpaa, har inddraget de arbejdsstatistiske og lignende socialstatistiske Undersøgelser, hvis Vanskeligheder ikke let kan overvurderes, under deres Omraade«. Men er det da virkelig en saa meget »naturlig Udviklingsgang«, at Arbejdsstatistiken, der ifølge sin Natur er en Statsopgave — hvad Prof. Morgenstierne indrømmer, at den er — overtages af Privatstatistikerne, inden de officielle statistiske Myndigheder kan bevæges til at tage fat paa den? I Amerika har Staterne, eller en Del af dem, overtaget Opgaven; — i Evropa maa de private Statistikere, hvis Kræfter i Forhold til Opgavens Vanskeligheder nødvendigvis maa være meget smaa, bryde Banen for de med større Kræfter udrustede officielle Myndigheder. Denne europæiske »Udviklingsgang« betragter vi for vor Del ikke som saa »meget naturlig«.

Vanskelig er Opgaven unægteligt: netop derfor maa Staten betragte Opgaven som sin, og ikke vente paa, at Privatstatistikerne »henleder Opmærksomheden« paa den. Vanskelig er Opgaven, — men naar Prof. Morgenstierne slutter med at bemærke, at Vanskelighederne ved den »ikke let kan overvurderes«, saa gaar han meget betydeligt for vidt. Vanskelighederne kan endog meget let overvurderes, ja er hidtil faktisk blevet det i en særdeles betydelig Grad. Paa den ene Side Mangel paa Interesse for selve Sagen, paa den anden Side en overdreven Frygt for de tekniske Vanskeligheder, — der har vi Grundene til at de fleste Stater hidtil har forholdt sig passive.

Hist og her begynder Statsmyndighederne dog at opgive den passive Holdning. Foruden de amerikanske Stats-Bureauer for Arbejdsstatistik har her i Tidsskriftet

forskellige Bestræbelser i evropæiske Stater været omtalte, og i Afhandlingen »Om Arbejdsstatistik« findes en kort, samlet Oversigt derover. Blandt de evropæiske Bureauer har her i Tidsskriftet særligt det britiske »Board of Trade« været omtalt. Dr. Sombart dvæler i sin Artikel derimod ved de af Chefen for den italienske Statistik, Luigi Bodio, gjorte Forsøg paa at fremskaffe nogen italiensk Arbejds-løn-Statistik. Han kritiserer den benyttede Methode, men kommer dog til det Resultat, at trods Methodens Mangelfuldhed er det lykkedes det italienske statistiske Bureau i en ikke saa ganske ringe Grad at berige vort Kendskab til »det sociale Italien«.

En Lønnings-Statistik kan man faa i Stand enten ved direkte at indsamle de fornødne Data eller ved at benytte et Talmateriale, der er kommet frem af Hensyn til andre Formaal. Saaledes kan det være, at man i Tyskland som en Følge af de der gennemførte Arbejderforsikrings-Love kommer i Besiddelse af et Materiale, af hvilket en Lønnings-Statistik kan udtrages. I Italien er man derimod gaat den direkte Vej, eller har, i Firserne, rettere sagt, bevæget sig frem ad flere Veje, der dog alle stiledede direkte henimod det statistiske Maal.

Før det første har man i 16 Etablissementer, hørende under Textilindustrien, spurgt de paagældende Driftsherrer om den Gennemsnitsløn, der betales de enkelte Arbejderkategorier. Dette er den raaeste Form for lønningsstatistiske Undersøgelser. Har end Driftsherren den bedste Vilje til at udfinde det rigtige Tal, er det kun lidet sandsynligt, at dette vil lykkes ham: Gennemsnitstallet skal udtrages af altfor mange højst forskelligartede Tal, der selv i Lobet af et Aar eller en anden kort Tid er udsat for Svingninger op og ned. Og lykkes det virkelig at finde det rigtige arithmetiske Middeltal, saa er dettes socialpolitiske Værdi dog meget ringe, saa længe man staar uden Oplysning om, om denne Gennemsnitsløn virkelig nydes af et Flertal af Arbejdere, eller om det blot er det arithmetiske Middeltal af meget høje og meget

lave Lønningssatser. Helt værdiløst behøver Tallet dog ikke derfor at være. Og i det foreliggende Tilfælde ser vi i alt Fald af det, at Arbejderne i Øvre-Italiens Textilfabriker lever under de sørgeligste Forhold: ni Tiendedele af disse Arbejdere er Kvinder, og deres Dagløn staar i Almindelighed omtrent ved 1 Lire, lidt mere eller noget mindre, ved en Tolvtimers-Arbejdsdag. Mændene faar to eller tre Gange mere, men de udgør, som man ser, jo kun en ringe Brøk af den samlede Arbejderstyrke. Og da Opgivelserne af Gennemsnitslønningerne udelukkende stammer fra Driftsherrerne, er det en given Ting, at de snarere er for høje end for lave.

Et Trin højere staar den anden Fremgangsmaade, der blev anvendt ligeoverfor 40 Forretninger, henhørende under Jernindustrien. Her forlangte man de gennemsnitlige Maximums-, Middel- og Minimums-Lønninger opgivne, d. v. s. de Lønninger, der gennemsnitligt udbetaltes »særdeles dygtige«, »almindelige« og »ikke dygtige« Arbejdere af de forskellige Kategorier. Man forlangte desuden, at Driftsherrerne — det var ogsaa i dette Tilfælde ene dem, der spurgtes — skulde angive Tallet af Arbejdere i henholdsvis Maximums-, Middel- og Minimums-Lønningsklasserne. Heller ikke denne Fremgangsmaade udmærkede sig ved stor Sikkerhed. Man faar dog at vide, at Arbejderne i Metalindustrien hører til de bedst stillede i Italien: de udgør Aristokratiet blandt de italienske Arbejdere; uheldigvis tæller dette Aristokrati kun c. 50,000 Personer, hvorimod de saa slet stillede Textilarbejdere findes i et Tal af $1\frac{1}{3}$ Million. Maximumslønningerne for Metalarbejderne løb op til 6, 7, 8, ja endog flere Lire om Dagen; Middel-Lønningen til 3 à 4 Lire, og Minimums-Lønningerne gik kun i et enkelt Tilfælde ned under 2 Lire. Dette var altsaa glimrende i Sammenligning med Textilarbejdernes Kaar. Desuden var Arbejdstiden kortere; i de fleste Tilfælde 10 Timer om Dagen; Tallet af Arbejdsdage ansloges til 300—305 om Aaret; Udbetalingen fandt Sted klingende Mønt; der taltes om nogen Lejlighed til Extra-

Fortjeneste, og Lønnen antages af de fleste Fabrikanter at være stegen med c. 25 pCt. i de sidste 20—30 Aar. Om Forholdet mellem Pengelønnens Stigning og Livets Fordyrelse i samme Tidsrum herskede der dog adskillig Tvivl.

Den tredje Fremgangsmaade, der dog kun blev fulgt ligeoverfor 1 Firma, er den, der fra et teknisk-statistisk Standpunkt uimodsigeligt maa betegnes som den mest fuldkomne: den bestaar i en Bearbejdelse af de originale Lønningslister. Men mange praktiske Vanskeligheder træder her i Vejen: det kan være vanskeligt at faa fat paa Lønningsbøgerne, bl. a. af den gode Grund, at der i mange Smaaforretninger slet ikke føres saadanne. Og faar man Bøgerne frem, risikerer man let, at Materialet voxer En over Hovedet. Sombart søger at vise, at det Udbytte, der kan ventes af denne Fremgangsmaade, ikke vil staa i noget rimeligt Forhold til det kolossale Arbejde, den vilde medføre, naar den skulde benyttes for hele Industriens og hele Landets Vedkommende. Arbejdet maa blive kolossalt, eftersom de Indtægter, de enkelte Arbejdere har, er meget variable og sammensatte paa en langt mere broget Maade, end man tidligere har villet tro. I den Forretning, ligeoverfor hvilken det italienske Bureau anvendte den nævnte Fremgangsmaade, arbejdede der 35 Smede: den heldigst stillede af disse Smede havde i det paagældende Aar haft en samlet Fortjeneste af 2218 Lire, den uheldigst stillede kun 714 Lire; de øvrige 33 Smede havde hver haft sit Indtægts-Beløb. Ligesaa mange Arbejdere, ligesaa mange Indtægts-Summer! Vel havde den faste Løn pr. Arbejdstime været ens for nogle af Arbejderne; men Arbejdstimernes Antal var forskelligt for hver enkelt Arbejder, Fortjenesten ved Akkordarbejde ligeledes forskellig, Forskelligheder hist og Forskelligheder her . . . og saaledes maa man arbejde sig igennem en Masse, for Almenheden i og for sig ligegyldige Enkeltheder, inden man naar et Resultat af virkelig Betydning for Social-Kundskaben.

Saa anser Sombart det for langt mere anbefalelses-

værdigt at benytte den fjerde Fremgangsmaade, som det italienske Bureau fulgte ligeoverfor Statens Skibsværfter, og som er kun lidet kompliceret, og dog kan skaffe nyttige Oplysninger. Fremgangsmaaden bestod i at forlange oplyst, hvormange Arbejdere af de forskellige Kategorier der tjente (gennemsnitligt) henholdsvis 5, 4 $\frac{1}{2}$, 4, 3 $\frac{1}{2}$, 3, 2 $\frac{1}{2}$, 2 og 1 $\frac{1}{2}$ Lire daglig. Som Exempel anfører vi nedenstaaende Tabel, der omfatter ialt 2092 Arbejdere ved Bygningsafdelingen ved det kgl. Skibsværft i Spezia:

Efter Beskæftigelse og Værksteder klassificerede Arbejdere	Gennemsnitlige Tal af Arbejdere i hver Klasse								Totalsum af Værksteder
	5.00	4.50	4.00	3.50	3.00	2.50	2.00	1.50	
Tegnere, Skrivere og Tjenestepersonale .	3	4	10	10	12	4	—	1	44
Tømrere	9	24	79	81	92	27	20	4	336
Arbejdere beskæftigede ved Jernkonstruktion	12	18	43	73	109	82	165	1	503
Kalfatrere	2	10	35	79	36	5	3	1	171
Arbejdere beskæftigede i Baade- og Rorværkstedet	—	1	16	11	7	—	2	2	39
Skibsmastarbejdere og Bødkere	—	1	4	12	11	5	1	2	36
Smede, Klejnsmede, Blikkenslagere og Laternearbejdere	7	4	17	36	36	65	79	4	248
Kunstsnedkere og Modelarbejdere	3	4	15	43	60	14	11	3	153
Kobber- og Rørsmede	5	9	16	37	51	9	11	1	139
Støbere	2	7	1	6	2	12	2	1	33
Nittere	10	18	37	49	58	47	32	11	262
Haandlangere	—	—	—	—	—	21	107	—	128
Totalsum efter Klasser	53	100	273	437	474	291	433	31	2092

Tabellen kunde vel forbedres i forskellige Retninger (Ugelønninger vilde være at foretrække for Daglønninger, f. Ex.); men ogsaa saaledes som den her er, giver den nyttig Oplysning uden at have paaført det statistiske Bureau et urimeligt Arbejde.

Medens man ved de ovenfor omtalte Fremgangsmaader er gaat ud fra, at Oplysningerne maa søges hos Arbejdsgiveren — uagtet man nok indser, at Sandsynligheden da vil være for, at Lønnings-Opgivelserne, forsaavidt de beror paa et Skøn, ofte vil være noget for høje — har det schweiziske Arbejdersekretariat ment at kunne indhente dem hos Arbejderne, skønt Sandsynligheden da maaske vil være for, at Lønningerne ofte vil blive angivne noget for lavt. Om den af det schweiziske Arbejdersekretariat fulgte Fremgangsmaade se min Afhandling »Om Arbejdsstatistik« S. 25—26. Hvad der vil komme ud af det schweiziske Forsøg, er imidlertid tvivlsomt. Den schweiziske Arbejdersekretær, Hr. Greulich, bemærker i sin Aarsberetning for 1888, at det ikke har været saa let at faa Arbejderne til at svare: af Arbejderne i de mekaniske Værksteder svarede en Tredjedel, men fra andre Fag indløb Svarene langt sjeldnere, og navnlig var det vanskeligt at faa Svar fra de kvindelige Arbejdere. Det viste sig dog nødvendigt at ty til Arbejdsgiverne, og ved den schweiziske Fabrikinspektør Dr. Schulers Mellekomst lykkedes det at faa adskillige Driftsherrer til at udlevere deres Lønningsbøger, af hvilke et værdifuldt Materiale ostes. Men Arbejdersekretæren synes nu at være kommen til den Erkendelse, at den statistiske Methode neppe alene kan gøre Fyldest: den statistiske Methode vil rimeligvis altid efterlade nogle Huller, der maa udfyldes ved Hjælp af Enquêter.

A. P.-St.